

“ՎԵՐԱԴԱՐՁԻՐ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ”

ՀԵՂԻՆԵՅԻ

ՎԵՃԱԿՐՈՆ ՀՐԱՆԴ

Վէպ երեք մասերով. Տպ. Ա. Ստեփանեան, Աղերսանդրիա, 1926. էջ 392. գինը՝ 25 Ե. Գ.

Վէպին մէջ ընդհանրապէս ճշմարտութիւն չկայ, բայց իրականութիւնը անժխտելի: Վիպասանը իրրեւ ճշմարտութիւն կը պատմէ, կը յերկուէ իր ուզած պատմութիւնը՝ ինչ որ իրեն ծանօթ չէ, սակայն իրականին մէջ պատահած է ապահովապէս: Այսպէս կը համարիմ որ գրուած ըլլայ Հրանդ Վեհակրօնի (Ալատին) «Վեհակրօնի Սոցիալական» վէպը: Վիպասանն ըսածս կերպով մը կը հաստատէ վէպին կողքին մէկ անկիւնը գետեղելով Մորիս Պարէսի խօսքը թէ «*Tout est vrai là-dedans; rien n'y est exact*».

Կեանքն ինքնին իրականութիւն և բանաստեղծութիւն է. գոցէ այս ըլլայ պատճառը՝ որ Վեհակրօն իր գրքի կողքին վրայ կը գնէ նաեւ կէօթէի այս երկու բառերը — «*Réalité et poésie*».

Վէպին սկիզբը տխուր է: Կին մը մահամերձ է. աղջիկ մը և մէկ երիտասարդ կը գորգորան անոր վրայ: Օրիորդը՝ վէպին հերոսուհին՝ Հեղինէն է, հիւանդին աղջիկը. կը յիշուի նաեւ դրացի ընտանիքին աղջիկը Մակտա: Իսկ երիտասարդը, վէպին ամէնէն կարկառուն դէմքը՝ Նորիս Անդէհուր որ մեծ դեր կը խաղայ. ընթերցողը պիտի հետաքրքրուի նաեւ Տիգրան Տէրօնեանի և Մկրտիչ Ազրաէլեան անձերով: Գաղտնիք կը փայ թէ ինչո՞ւ Նորիս Անդէհուր այդ հիւանդ կնոջ տունը շատ կ'այցելէ. որով այդ խորհրդաւոր կացութիւնը ստորին արարածներու բաւականքի նիւթ կ'ըլլայ:

Մահամերձ իր վերջին վայրկեանին մէկ ձեռքը Հեղինէի գլխին դնելով և միւսովն ալ Նորիսի ձեռքը բռնած, կ'ըսէ.

— «Նորիս, ներք ինձի, Հեղինէի երջանկութեան համար. խոստացիր որ ա-

ւանդապահը պիտի ըլլաս այն գաղտնիքին որ ձեզ երկուքնիդ իրարու միացուցած է»:

Նորիս կը խոստանար. գաղտնիք կը փնտրուի, խոստումը չէր դրժեր. մինչեւ որ հարկը կը ստիպէր ու կը խոստովանէր:

Սրտաշարժ է մահամերձին վիճակը. վիպասանը այդ կացութիւնը կը պատկերէ.

«Մահակալին գլուխի կողմէն պատէն կախուած էր երեսնոսէ անշուք խաչելութիւն մը որին ներքեւ հէք կինը աղօթեր էր ամէն գիշեր, իսկ ոտքին կողմէն նոյնպէս պատէն կախուած էր ջուլթակ մը որին վրայ Հեղինէ յաճախ նուագեր էր Ալի Մաշիան:

«Ձանք մը կ'ընէր հիւանդը խօսելու, վերջին ջանք մը՝ բան մը ցոյց տալու համար: Վերջապէս կըցաւ ձեռքը բարձրացնելով մատնանշել ջուլթակը: Ժպիտ մ'ալ անցաւ նուագած աչքերէն երբ Նորիս մօտեցեր էր ջուլթակը պատէն վար առնելու: Հասկցեր էին երկուքն ալ թէ մահամերձ կինը վերջին Ալի Մաշիա մ'ալ կ'ուզէր լսել: Արտասուածոր աչքերով գրկեց Հեղինէ ջուլթակը, կանգնեցաւ մօրը անարին վերեւ և մինչ անգալապէս կը թրթռացնէր առաջին նօթերը, Նորիս ալ ծնրադիր կը ծածկէր երեսը ձեռքերուն մէջ: Հեղինէ կ'արտասուէր այնպէս որ չէր տեսներ ո՞չ ջուլթակը, ո՞չ ալ մօրը դալուկը. և շարունակեց նուագել մինչեւ խորտակուեցաւ լարը ջուլթակին, մինչ մայրը աղօթքի եւ երգի թրթռացումով կ'աւանդէր հոգին մըմնջելով՝ «*Կ'օրնենմ ձեզ*»:

Թաղումէն վերջ Հեղինէ մայրապետի մը յանձնուած, Խասգիւղի Գալֆաեան որբանոցին մէջ հաստատուած էր. այս կարգադրութիւնը կատարած էր Նորիս. ասի երկրորդ օրը կը դիմէ որբանոց, տարեց մայրապետը զանի կ'ընդունի, և շատ դժուարութեամբ հրաման կու տայ և Նորիս կը տեսնուի Հեղինէի հետ: Հոս կը յայտնուի մեռնող կնոջ գաղտնիքը. մայրապետը կը պարզէ ամէն բան, ան կը պատմէ ճէզայրցի Ամիրաներուն ըրածը. կ'ըսէ թէ 1860 թուականին հայ ժողո-

վուրդը երկու գլխաւոր հատուածներու բաժնուած էր. մէկը Ամիրայական, միւսը Սահմանադրական իրարու հակառակորդներ: Ժողովուրդը Սահմանադրական ըլլալով, կը տկարանար Ամիրայականը, որով այս վերջինը ամէն ջանք կ'ընէր իր կուսակցութիւնը սիրաշահիլ տալ ժողովուրդին. ճէզայրցի Ամիրա մը կը մտածէ հրեաները Մայր Եկեղեցւոյ ծոցին մէջ առնելով ցոյց տալ թէ իրենք շատ նախանձախնդիր են Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ պայծառութեան: Ամիրան կը յաջողի Խասգիւղի հրեաներէն մէկը, Պօխոր Ազրաէլը դաւանափոխ ընել և ամուսնացնել գաւառէն եկած՝ Ամիրային ըով ծառայութեան մտած Սննա անունով աղջկան հետ: Հրեան կը մկրտեն Արգար անունով, Ազրաէլն ալ Ազրաէլեան կ'ընեն. դաւանափոխ հրեան զաւակ մը կ'ունենայ՝ ուրուն անունը Մկրտիչ կը դնեն: Մայրապետը ճէզայրցի Ամիրային տան մէջ տեղեկացած էր այդ մանրամասնութեանց. յետոյ որբանոցին մէջ ալ Հեղինէ մօտէն լսած էր ամէն գաղտնիք:

Այդ մայրը Արփինէ՝ պատմած էր թէ յիշեալ Մկրտիչի հետ ունեցած իր մեղանշական յարաբերութեան պտուղն էր Նորիս, ուսկից վերջ պարկեշտ հայու մը հետ ամուսնանալով կ'ունենար Հեղինէն: Արփինէ կը խնամէ Նորիսը, որ 18 տարեկանին Եւրոպա կ'երթայ բարձրագոյն ուսման. յետոյ Պոլիս կը վերադառնայ:

Հեղինէ և Նորիս գաղտնի կը պահեն իրենց եղբայրակցութեան պատմութիւնը. իրենց մտերմութիւնը կարծել կու տայ թէ նշանուածներ են. եւ Հեղինէի դէմ կը գրգռէ նախանձը Մակտայի՝ որ կ'ուզէր Նորիսի հետ կարգուիլ: Այդ նախանձին շուրջ կը դառնան Հեղինէի գլխուն եկած զարհուրելի փոփոքիկները:

Մինչ այս՝ Հեղինէ կը կարգուի Գահիրէ բնակող Տիգրան Տէրօնեանի հետ, և երեք տարի անոնք հաշտ ու երջանիկ կ'ապրին:

Հոն Գահիրէ կը հասնի Մակտա, եւ տեսնելով որ չի կրնար Հեղինէէն բաժնել Նորիսը՝ զոր կը սիրէր, գիւլին հալածանք

մը կը սկսի Հեղինէի դէմ՝ զրպարտելով զանի և անկէ պաղեցնելով Տիգրանը: Թէեւ Նորիսի հայրը Ազրաէլեան՝ այդ երջանիկ ամուսիններուն կործանումին պատճառ կ'ըլլայ, սակայն Նորիս իր մասնագիտութեամբ մեծ անուն և մեծ դիրք մը ունենալով՝ օգնութեան կը հասնի ամէն տխուր պարագայի:

Հետաքրքրական են վէպին գլխաւոր դերակատար տիպարները. և ամէնէն առաջ Հեղինէ: Կը զարմանայ մարդ որբ աղջկան մը այդքան նուրբ նկարագրին վրայ: Վիպասանը երբեք չի խօսիր անոր դաստիարակութեան մասին. զանիկա ցոյց կու տայ չափահաս աղջիկ մը՝ որ անբաժան է իր մահամերձ մօր անարէն: Օր մըն ալ գինք կը տեսնենք Գալֆաեան որբանոցը, և ապա կեանքի ալէկոծութեան մէջ, ուր նէ ծայրագոյն համբերութեամբ զրկանքներու և իր դէմ զրպարտութեանց մէջ կը վշտանայ՝ և չի վշտացներ, կը նախատուի՝ և չի նախատեր, կը բամբասուի՝ և չի բամբասեր, վերջապէս Հոմերոսի Հեղինէէն վսեմ և վեհաշուք տիպար մը:

Իր ամուսինը Տ. Տէրօնեան՝ որքան բարի, նոյնքան միամիտ՝ անարդարանալի մեղք մը կ'ընէ հաւատալով իր կնոջ դէմ եղած զրպարտութեանց, դժոխք դարձնելով իր տունը: Նոյն միամտութեամբ Տէրօնեան Ազրաէլեանէ կը խաբուի իր վաճառականի կեանքին մէջ եւ իր տունը սնանկութեան կը հասնի. ուսկից սակայն դարձեալ Նորիս է որ կը փրկէ զինքը:

Վէպին ամէնէն սիրուած տիպարը՝ Նորիս, միշտ բեմին վրայ է, յաղթական. անբաժան ընթերցողին աչքէն: Ինչպէս ըսինք՝ ան բարձրագոյն կրթութիւն մը առած է, յաջող առեւտրական մ'է. կենցաղագէտ ու գնահատելի ամէնքէն. գիտէ պայքարելու եղանակը և համոզելով նշանաճելու իր հակառակորդը. գիտէ երջանիկ ապրիլ և ապրեցնել, իր թշնամւոյն այն ատեն միայն կը ներէ՝ երբ նա գղջուով կու գայ:

Վիպասաններն ընդհանրապէս իրենց

նկարագրէն բան մը կը դնեն վէպին աւագ դերակատարներուն մէջ: Կարելի է ըսել թէ Վեհակըն ալ խօսեցնելով Նորիս Անդէհուրը՝ ուզած ըլլայ իր գաղափարներն ու համոզումներն յայտնել:

Չեմ կրնար հաստատ ըսել թէ կրօնական խնդիրներու մէջ Վեհակըն ուզած ըլլայ քարոզել այն ազատ և անհատական անկախ գաղափարով՝ ինչպէս Նորիսը՝ որուն քրիստոնէութեան վրայ նաւապետը տարակուսելով կը հարցնէ:

— «Դուք քրիստոնէայ չէ՞ք միթէ»: Որուն կը պատասխանէ Ա. Նորիս շեշտով. «Այո, ճշմարիտ հաւատացող մը Յիսուսի բոլոր բարոյականներուն, բայց ոչ անկէ առաջ և յետոյ խեղաթիւրուած, անբարոյացած պատմութիւններուն»: Եւ վիպասանն առանց այդ խեղաթիւրումներուն բացատրութիւն տալու՝ հառաչել կու տայ Նորիսի. «Ահ, որքան հաճոյքով կը մօտենայի ուսուցիչներուս. կարծես հմայիչ քարոզիչներ ըլլային ինձ համար...»:

Նորիս Բասըալի հետ կ'ըսէ. «Անուշուկըն՝ կեղրոնը ամէն տեղ, շրջագիծը ամէն տեղ»: Բայց իր յանդուգն յառաջխաղացումին մէջ խօսելով «Մեծ-Չօրութեան» և «գերագոյն օրէնք»ի մասին կը սկսի հակասութեանց մէջ իյնալ:

Ազգային և ընկերական հարցերու մէջ, սակայն, Նորիս ուղղադատ է. և իր կարծիքը հակոտնեայ է Տիգրանի կարծիքին՝ մեր յեղափոխական շարժումներուն նըկատմամբ: Տիգրան շատ բան կ'ըսէ, շատ թուումներ կ'ընէ յեղափոխական սխալներէ և անոնց պատճառած զոհերէն և կը հառաչէ. «Ապարդիւն զոհարերում»: Սակայն այդ միամիտ վաճառականը կը մոռնար թէ Երեւանի մէջ ձեռք ձգուած Նոր Հայաստանի մ'արդիւնքը զոհարեութեան պտուղն էր: Ու Նորիս դիւցազնութեան պատիւը կու տայ անոնց՝ որ գիտցան գաղափարի յաղթանակին համար մեռնիլ: Եւ ամէնէն մեծ գաղափարը Ազատութիւնն է՝ իրականացած հայրենիքի գոյութեամբ:

Նորիս քանդող և շինող մ'է: Նա կը

քանդէ մեր պաշտելի ցեղին կրօնքի շէնքը, ինչ որ դատապարտելի է. քանի որ ինքն իսկ գիտէ թէ հայը իր կրօնքի հիմերուն վրայ հաստատ մնալով է որ կրցեր է անխախտ պահել նաեւ ազգութեան շէնքը:

Ընկերական կեանքին մէջ ամուսնութեան խնդիրը ամէնէն էականն է, վէպերու և թերթերու մէջ շատ ծեծուած և արծարծուած է. ընդհանրապէս շատ թեթեւ գաղափարներով վճիռ կը տրուի այդ մասին: Հ. Սլատին իր այս վէպին մէջ կը պարզէ այդ խնդիրը:

Աստուածային պատուէրն էր ամուսնութեամբ մարդկութեան ցեղը աճեցնել և բազմացնել. բայց ամուրի Նորիս և Տիգրան՝ որ ամուսնացած է, նոյնպէս չեն խորհիր ամուսնութեան մասին: Այդ երկուքն ալ ամուսնութիւնը գերբնական և բնական պարտաւորութիւն մը համարելով հանդերձ, նպատակի մասին համամիտ չեն գտնուիր: Ամուսնութեան նպատակը ցեղին աճեցումը չէ, կ'ըսէ Նորիս, այլ կրքին յագեցումը. ան կ'ընդունի որ զաւակներուն գոյութիւնը նուիրական կ'ընէ ընտանեկան յարկը. «Ան նոյնիսկ — կ'ըսէ Անդէհուր — պատճառ կը հանդիսանայ ազատ կենակցութեանց օրինականացումին»: Այդ ազատ կենակցութեան օրինականացումը հայ քրիստոնէութիւնը երբեք ընդունած չէ: Հոս շատ կը սխալի Անդէհուր: Ասի ամուսնացողը կը համարի անձնասէր մը որ կնոջ ճակատագիրը կը կապէ այր մարդու կամքին:

Կ'ակնարկուի քաղաքական ամուսնութիւնը՝ որուն հարկը կը զգացուի այսօր՝ առանց մերժելու նախ և առաջ անոր կրօնական էութիւնը:

Մինչ Տիգրան կը պնդէ ամուսնութեան նուիրագործումը Քրիստոսի կողմէ՝ որպէս խորհուրդ, Նորիս կ'ուզէ ուրանալ զայն և միջոցապէս Ս. Պողոսէն հաստատուած ընդունիլ: Երկուքն ալ վերջապէս դիմացն են ապահարզանի՝ որ Տիգրանի համար վտանգ մ'է. իսկ Նորիս իր ծուռ սկզբունքներուն համեմատ զայն փրկութիւն

կը համարի վտանգուած ամուսնութեան մէջ:

Պատճառաբանութիւններ որոնք ոչ բնութեան և ոչ աստուածային օրէնքով կ'արդարանան:

Հակառակ ասոնց Անդէհուր ողջամիտ է մերժելով ստրկային համակերպութիւնը և կեանքի բեղունութիւնը դնելով տառապելուն և անոր տոկալուն մէջ: Ան իր աչքին առջեւ ունեցած է Նուպարի պէս մեծ անձնաւորութիւն մը՝ որպէս օրինակ, որուն նման կ'ուզէ ինք ալ օգտակար ըլլալ կարօտ մարդկութեան:

Վիպասանը կը լռէ, չ'ըսեր բան մը, որ ապացոյց մը ըլլայ որ Նորիս իր ազգին կամ օտարին համար օգտագործած ըլլայ իր ազգասիրութիւնը կամ օտարասիրութիւնը:

Մենք Նորիսը կը ճանչնանք բարի, տոկուն աշխատող, բաւական տաղանդաւոր, առեւտրականի/յատկութիւններով օժտուած անձ մը. ան ընկերական շրջանակին մէջ գիտէ վարուիլ, գիտէ վիճել, գիտէ համոզել, գիտէ երջանիկ ըլլալ և իր մէկ քանի սիրածներուն օգտակար ըլլալ, ընկերութեան, իր ցեղին, կամ ընդհանուր մարդկութեան օգուտը մտածելու փոյթ չ'ընէր: Ասով չենք ուզեր ըսել թէ Մեծ Նուպարն ալ իր մեծութեան համեմատ մեր հայ ցեղին օգտակար չեղաւ: «Բարեգործական»ը զինք շատ աւելի վեր պիտի բռնէ քան խորվի ժողովրդեան ցոյց տուած մեծութիւնը:

Վիպասանը հակառակ անոր որ ամուսնութեան մէջ օրինաւոր կը համարէր ապօրէն ազատամիտ անկախութիւնը. և աւելին ազատամիտ անկախութիւնը կը համուսնական կաշկանդումը դժոխք կը համարէր, սակայն իր վէպին մէջ Տիգրանի և Հեղինէի ամուսնութիւնը շատ նախանձեղի ցոյց կու տայ. այդ ամուսնութիւնը ձեռք ցոյց կու տայ մէջ կը պատկերէ հայ ընտանեկան կեանքի դրախտը, ուսկից ներս թէեւ սատանաներ՝ Մակտա, Լէնա և ամէնէն ահաւորը Ազրաէլեան մտած և հրէշային ծուղակներ լարած են, բայց Հեղինէի նման տիպար հայ կին մը երբեք

պաղած չէ իր ամուսին՝ Տէրօնեան Տիգրանէն. վշտերու մէջ իր անմեղութեամբ միտքարուած՝ ապահարզանի վրայ և ոչ իսկ խորհած է. աւելի տաք սիրով կապուած է իր Տիգրանին հետ, և պաշտած է իրենց ամուսնութեան պտուղ նորածին Նորիսը, աւելի անկեղծ յարգանքով կապուած է Տիգրանի հօրը ծերունի Տէրօնեանի հետ:

Նորիս Անդէհուր ամուսնութեան վրայ չէ մտածած ինչպէս որ ըմբռնած է այդ ծերունի Տէրօնեանը և Հեղինէն. բայց վիպասանը զայն շատ լաւ հասկցեր և ճշգրտօրէն նկարագրած է: Այդ մեծահարուստ ընտանիքին մէջ յայտնապէս կը տեսնուի Հայաստանցի հին նահապետական մարգարէ բարքերու մարմնացումը. Եգիպտոս հաստատուած այդ հարուստ և ազնուապետական ընտանիքը կէտաչափ մը չի շեղիր իր հայկական ուղիղ նկարագրէն. և այս ապացոյց մ'է որ գաղթական հայութիւնը եթէ կամք ունի՝ կրնայ ինքզինք հեռու պահել եւրոպական ուստաններու ապականութենէն, և իր կենցաղը ձեւել մեր նահապետական օրերու կենցաղին վրայ: Տէրօնեաններու տունը թէեւ կ'ալէկոծի, բայց չ'ընկղմիր անոնց նաւակը. անոնց թշնամիներէն մէկը՝ Մակտան չարաչար կը զղջայ, և Հեղինէն ներում կը խնդրէ. ան իր ըրածներուն վրայ ապաշխարելու համար, կը մերժէ հարուստ Ազրաէլեանի ձեռքը ու կը մտնէ խասգիւղի Գալֆայեան Որբանոցը:

Իսկ ամէն չարեաց պատճառ Ազրաէլեան որ մեծ հարստութեանց անիրաւաբար տէր ըլլալէն վերջը՝ երբ Մակտայի ձեռքը խնդրելու վրայ է, կը գտնէ իր արդար պատիժը. յայտնի կ'ըլլայ որ ինքն էր եղած այն խառնազազանը որ Հեղինէի մարգարտէ ասեղը գողցնել կու տար, կը փորձէր թունաւորել և սպաննել զանի՝ որուն խորթ հայրն էր. նոյնինքն Ազրաէլեան՝ բարի Նորիսին չար հայրն էր որ դաւադրական նամակ մը կը գրէր Տիգրանին և զայն անանկութեան փոսին մէջ կը նետէր: Ան էր որ կը պաղեցնէր Տիգրանը

իր Հեղինէն եւ կ'ուրանար իր որդին՝ Նորիսը եւ զանիկա փոքր հասակէն կը զրկէր ծնողքէն ու մահաստանի պահապանին քով կը փնայնէր, անոր վրէժը Արդարութիւնը կը լուծէր. ան չէր կրնար իր նպատակներուն հասնիլ: Անոր կնոջ Արփինէի բողոքը, և տղուն Նորիսի անէծքը Նախախնամութիւնը ինքը լսե՞ր եւ դատաստանը տեսնէ՞ր. երբ այլեւս ան երջանիկ պիտի ըլլար՝ ահա անոր վերջին ժամը կը հասնէր. այդ հրէշը նաւարեկութեան պահուն՝ ջուրին կատաղի հոսանքներուն մէջ կ'անհետանայ: Ասով ճակատագրեալ վրէժը կը լուծուի:

Վիպագրողը՝ Հրանդ Վահակրօն՝ արուեստի սահմաններուն մէջ կաշկանդուած չէ: Նկարագրութեանց մէջ պատմական անցեալը հապճեպով կ'արձանագրէ. յուշարար մըն է, ցոյց կու տայ հեռաւոր անցեալը և կը հետաքրքրէ զքեզ:

Գրականութիւնը այդ վէպէն բան մը չի վաստակիր, իսկ հայ վիպագրութիւնը ասով՝ Տիգրան կամարականի «Վարժապետի Աղջիկ»էն աւելի հրապուրիչ վէպ մը կը շահի. հեղինակին անունը անձանօթ՝ որով առանց խանդավառութեան կը սկսիս կարդալ այդ վէպը, ու երբ մէկ քանի էջ առաջ կ'երթաս, անկարագրելի հիացումով յափշտակուած, չես կրնար ընդհատել ընթերցումը: Գուն վիպագրողին հետ կը սիրես վէպին սիրուած դէմքերը, կ'ատես հեղինակին ատածները. հոգեբանական հարցերուն մէջ հեղինակին հետ համաձայն չես գտնուիր, երբ օրինաւոր չես գտնիր իր վարդապետութիւնները և անհամաձայն

ողջ դատողութեան. պէտք է ըսել սակայն որ համոզիչ է ան, թէեւ փաստերը ո՛չ այնքան ուժով և ո՛չ ջախջախիչ:

Թէեւ սովորական է ընտրուած նիւթը, սակայն անոր մէջ ծածկուած է ընտանեկան կեանքի շատ բարդ հոգեբանութիւն մը: Ան ի զուր կը ջանայ հաշտեցնել այդ կեանքը ազատ և պահպանողական մտքին հետ:

Վիպասանը նոր սերունդին ազատ գաղափարներուն ջահակիրն ըլլալով հանդերձ, ջատագովը կ'ըլլայ պահպանողական հին սերունդին. անցեալին բարքերը կը դրուատէ, իրականին մէջ զայն շատ բռնական և յարմար գտնելով հայ նահապետական մաքուր նկարագրին եւ բարքերուն:

Վիպասանը անշուշտ բարի գիտակցութեամբ և ի նպաստ հայ հոգեբանութեան, մեր ցեղին նկարագիրը ցոյց կու տայ ինքնակալի վեհաշուք դիրքովը: Կեանքի հակադրութիւնները չի ծածկեր, բայց ճակատագրական կը նկատէ զանոնք, ու ըոնց դարմանին վրայ մտածելն ալ աւելւորդ դատած է: Երբեմն կը թուի իրեն թէ դիւրաւ կրնայ լուծել ընկերական կեանքի բարդ խնդիրները և կը հասկնայ որ նման պարագաներուն տատամսեր եւ վճիռ մը չեն տուած ոչ Մորիս Մէթէրլինք, ոչ Փօլ Պուրժէ եւ ոչ ալ Մորիս Պարէս:

Կը գնահատեմ այս զրիչը իբրեւ պատմաբան, ընկերաբան և մանաւանդ հրապուրիչ վիպասան, որուն սիրտը կը փղծկի զրկուածներուն առջեւ, որուն հոգին կ'ըմբոստանայ անիրաւներուն հանդէպ:

Հ. Ս. ԵՐԵՄԵԱՆ

::: ԹԻՐՁԵԱՆ ԸՆՏԱՆԵԱՅ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱԼՔՈՄԸ :::

Ճարտարապետ Պրն. Եղուարդ Թէրզեան՝ Մ. Ռափ. վարժարանի նախկին սան՝ այնքան սիրով կապուած է Ռափայի՝ որքան իր հայրը՝ անմահն թովմաս Թէրզեան՝ նոյն պէս Մ. Ռափ. նախկին սան՝ Ալիշանի օրով և անոր շունչին տակ կազմուած:

Պրն. Եղուարդ շատ ազնուօրէն մեծ անակընկալ մ'ըրաւ՝ խմբագրութեան տրամադրելով հետզհետէ թանկագին էջեր իրենց ընտանեաց ալբոմէ մը՝ զոր գրագէտ ականաւոր դէմքերու գրութիւններով կազմելու գեղեցիկ մտածութիւնն ունեցած են բանաստեղծն ինքը և իր ամուսինը՝ 30-40 տարիներ առաջ եղած սովորութեան մը համեմատ, ինչպէս շատերն ալ ունին՝ այդ victorian periode-ին:

Յիշեալ էջերը կը պարունակեն չնորհալի իմաստներ, քերթումներ, սրամիտ խօսքեր՝ հայերէն, ֆրանսերէն, թուրքերէն, արաբերէն: Մենք միայն հայերէնները կը հրատարակենք՝ ընտրանօք, ի հարկին համառօտ ծանօթութիւններ կցելով՝ լուսաբանութեան համար: Յարգելու համար մեծ բանաստեղծին յիշատակը՝ հոս կը գետեղենք իր և իր կնոջ պատկերները, և այս անշուշտ ուրախութիւն պիտի պատճառէ՝ զիրենք պաշտող զաւակին՝ Պրն. Եղուարդի:

Թէեւ կարգով առաջին չէ, սակայն յարգելու համար անունն եւ գրիչը Հ. Ալիշանի՝ զոր թովմաս Թէրզեան այնքան կը պաշտէր՝ կը դնենք Նահապետին քանի մը տողերը, խնդրուած Թէրզեանէ, ուր Ալիշան խնդրանքին զիջանելով՝ նախ օրհնութիւն և մաղթանք կ'ուղղէ գերդաստանի անդամներուն և յետոյ ազնուական շեշտով մը կը պանծացնէ Թէրզեանի երախտագէտ սիրտը իր քնարով՝ որ այնքան տարիներ վերջ միշտ կը թըրթոյ յարաճուն սիրով և քաղցրութեամբ:

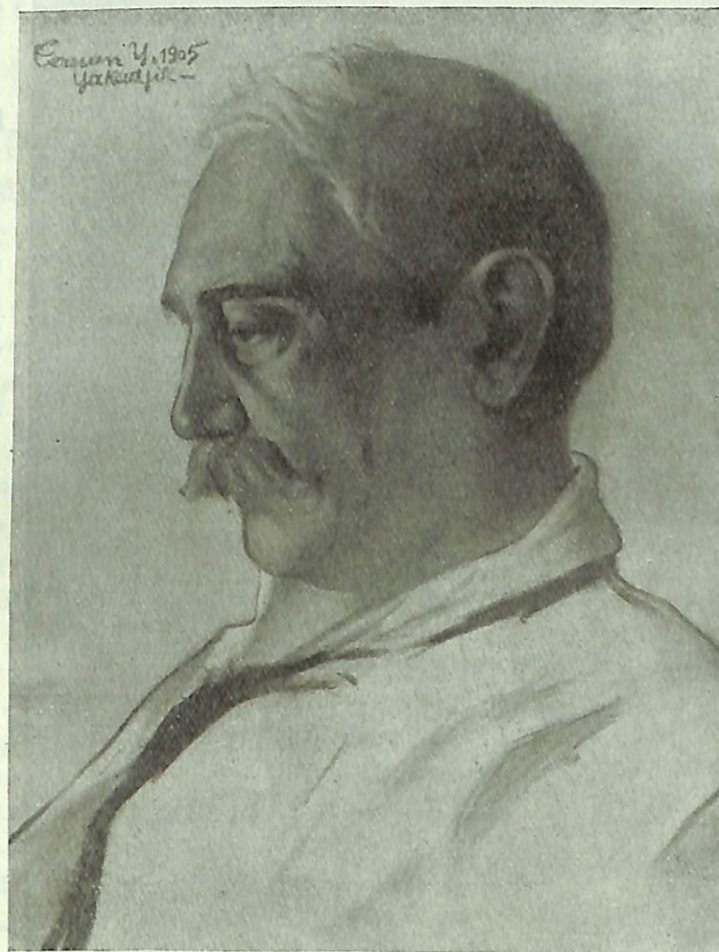
Քանի մը տողերը գրուած են ներքեւ խաչի պատկերի մը՝ որ պսակուած է վարդերով և որուն շուրջը կը թռչկոտէ սպիտակ աղանի մը:

Իմ Սիրելի և Արգոյ Պր. Թովմաս Թ.

Հպատակեալ խնդրոյդ, որ է երախտագէտ սիրոյդ, նախ մատուցանեմ Տեառն մաղթանս՝ պահել զքեզ և զառ ի քէն եկեալս աշխարհ՝ ի շնորհս իւր յամայր, և ապա հալոցանեմ:

Որպիսի ինչ է այն լար սրտի, որ և յետ բազմամեայ լռութեանց՝ ոչ նուազէ յառաջնոյ պնդութենէն, այլ և առաւելու քաղցրութեամբ:

Հ. ԱԼԻՇԱՆԻ Մ. ԱԼԻՇԱՆ

ԹՈՎՄԱՍ ԹԵՐԶԵԱՆ